

SLIK VAR DET I 1940

Nordmennene sloss for å redde Kongen

— Folk evakuerte ofte til de færreste steder, og til Midtskogen, sier småbarnslæreren Gunnar Bakke.

Midtskogen, 16. april.

— Vi hadde ikke fått noen beskjed om at det skulle bli krigshandlinger like rundt hushjørnet, men vi skjønte jo at det var noe i gjære da de begynte å sette opp sperringer, og sønnen min som var en snarting imoen kvelden for, så det rett ut: Her blir det slås. Og det ble det også.

Der er Gunnar Bakke på Midtskogen som forteller dette, og han bor bare et stykke fra Midtskogen gård, hvor det var heftig slått. Men det tok likevel sin tid for det gikk opp for folkene på nabogarden: Lysgård at det var noe mer enn militære øvelser. Folk var like krigsrudd. Nettopp da treningen på Midtskogen begynte, kom en mann ridende på veien. Han skulle levere hesten sin på Terningmoen etter mobiliseringsordren. Mannen ble riktig bost fordi han ikke fikk lov å følge veien, men måtte ut i sneen.

— Merker De ikke at tyskerne skyter? ropte kaptein Rognan. — Jo, men de skyter vel lite med skarpt, svarte mannen saktmodig. Da det omsider gikk opp for ham at det ikke akkurat ble brukt loskrutt, red han sporensureks ut av kriegshistorien.

— Merker De ikke at tyskerne skyter? ropte kaptein Rognan. — Jo, men de skyter vel lite med skarpt, svarte mannen saktmodig. Da det omsider gikk opp for ham at det ikke akkurat ble brukt loskrutt, red han sporensureks ut av kriegshistorien.

SLIK VAR DET I 1940

— De måtte vel evakuere. De som bodde midt i lidningen?

— Nei, men jeg synes det var merkelig at ingen hadde bedt oss dra til skogs, svarer Gunnar Bakke. — Ti-tolv mennesker fra Elverum; evakuerte hit, og vi huset også en Oslo-familie. Det var en dame med tre unger som var kommet oppover. Fruen var delvis invalid, og borde egentlig hjemme i Alvdal. Hun tok forresten hele oppstyret med beundringsverdig fatning. Om kvelden den 9. kom en kaptein inn til oss og spurte om vi kunne kjøre general Laake ned til Elverum, og det kunne vi alltså gjøre. Det var ikke bruk for ham på Midtskogen.

Kona og jeg la oss ned på divanen, men noen søvi ble det ikke. Klokken halv 2 natt til den 10. begynte idderingen, og da flyttet vi over i fjaset alle sammen. Vi mente det var tryggeste der. I ut-huset var det også stopte vegger. Jeg bar inn tolv høy og la i de ledige blåene så folkene kunne ha noe å ligge på. Oslo-fruen med de tre ungene la seg til i en bås, bredde over seg skinnkåpen og sovnet. Kona sto helt rolig og brødde seg ikke noe om spektaklet i skjæret fra lysbomber og signalkudd. Kule-tjen bok i teleggene, og det ble også skutt hull i den ene låve-veggen.

På Midtskogen gård hadde de norske styrker rigget opp to militærkaser, men den ene var det så mye kluss med at de måtte oppgi den. Det var så knidt om natten at øjen hadde stivnet. Ved 3-tiden stoemst tyskerne gården, og skjøt villt inn i fjaset med maskinvepner. En okse og et par kuer ble drept. Men heldigvis gikk det bra med både husholdersken og kjæresten hennes, som hadde sakt dekning like ved oksen. Gårdsbestyreren og rokten sat i kjelleren, og de klarer seg godt. Det er uvisst om de hadde sluppet like heldig fra det hvis de hadde sittet opp i folkestuen. Der hang det igjen en dress som var blitt pepret.

Naturligvis kunne man ikke vente at lite trentede krigere med høyst mangelfulle våpen kunne stå imot den tyske krigsmaskin, men tapre nordmenn var villige til å slåss i en vanskelig situasjon. De klarer å forsinker tyskerne i deres fremrykning mot Elverum, og alle vet jo hvorfor det var så mye om å gjøre for dem å komme dit.

Idag står det på en stein på Midtskogen: Her stoppet norske styrker fiendens forsøk på å fange kongen, kronprins, storting og regjering.

Breim.

10. april 1940. Folk styrtet ut av Oslo i alle retninger og med alle slags kjøretøyer.

SLIK VAR DET I 1940

Fullstendig forvirring, – masseflukt fra Oslo

Oslo, 10. april.

Det ble spredd rykter om at Oslo skulle bombes — og det var så mange som trodde på ryktene at det ble masseflukt fra byen. Oslo var oppskremt og forvirret. Folk kastet seg på lastebiler — eller ble hevet opp på lastepianet. Alle personbiler var fullastet. Alt rullende materiell på jernbanen ble tatt i bruk. Folk kjørte på evakueringskort, og de som hverstoen hadde kort eller penger, ble tatt med gratis. Alle ville ut av byen — de færreste visste hvor det bar hen. En snill mann kjørte avsted med en baby på 9 måneder som lekte på et fortaut. En eldre dame ble i all hast lempet opp på en obil som ble med i flyktningstrommen. Midt i flukten ble tre døde bragt inn til Legevakten. Utenfor Aker sykehus fikk en mann sammenbrudd og døde. 500 mennesker ble meldt savnet. Slik var panikk-dagen.

— Det gikk jo hårdnakkede rykter om at engelskmenne skulle bombe byen, og det var bare en ting som sto i hodet på folk: å komme ut av byen så fort som mulig, sier driftsleder

Paul Pettersen på Ullevålseter.

— Ja, 800 mennesker tilbragte jo natten på Ullevålseter!

— Som hadde tak over hodet ja. Jeg tror forresten det var adskillig flere. Men så lå det dessuten en hærskare av mennesker rundt husene, under trær og busker, alle steder hvor det var bare flekker. Begge peisestuen og alle uthusene var fullpakket. I privatleiligheten tok vi inn syke og gamle mennesker. De provisoriske byttene som vi hadde fått opp i all hast, var tett pakket. Det lå folk overalt — på bordene og under bordene, på loftet og i kjellerne. I vedskjulet og bryggerhuset — til og med på kissettel! Enkelte hadde bare en hugge-stabbe å sitte på, andre hadde noen vedtrær å støtte seg til. I den store peisestuen lå det over 300 mennesker, og det var ikke liggeplass til alle som kom seg inn. De som lå nærmest døren sorget for lufting hver halvtime.

For vår egen del vil vi legge til: Verten stilte alt det huset formådde av matvarer, kler og sportsutstyr til disposisjon, tørnte sitt eget spiskammer og dro til

Minst 800 mennesker fikk husrom på Ullevålseter, og det var ingen enkel sak å skaffe mat til alle. Folk så ikke direkte misfornøyd ut da brodbilen kom.

spreke, gamle og utkjorte i den samme endeløse køen.

— Var det nervøse mennesker? — De var reddet for at Oslo skulle usesettes for flyangrep, og jeg husker at det kom en kar fra Velvikollippen og rente: Jeg

ikke visste hvordan det sto til med foreldrene — eller hvor de var. Der var en mor som plutselig var blitt skilt fra hele den øvrige familie. Ingen visste noe, og det var det som var så vondt. Jeg har studert mye på hvor disse ryktene

Den innerste front

Forts. fra 2. side

Det som skjedde den kalde, klare søndagen i 1914, var kanskje det største som innåt da hadde hendt i Norges historie: For første gang ble hele det norske folk, fra den nørdeste til den sørløste, stilt overfor det ansvar som er uløselig forbundet med et liv i frihet. Den dagen ble det nye Norge, det frie og folkestyrte Norge, umfangret, det Norge som trådte fullbåret frem på Fjell den følgende 17. mai. En skjønnere og mer meningsfylt dag enn den 25. februar 1914 har det norske folk aldri opplevd. Den dagen er i en dyp og hjertelig forstand var egentligste nasjonaldag.

Vårt brede folk var den gangen helt uforberedt på det kompromissløse krav det ble konfrontert med, like uforberedt som det var på det krav som ble stilt til det den 9. april 1940. De mellomliggende 136 år hadde vært fredens år. Neppe noen-sinne har et ungt folk levd så lenge i sammenhengende fred. Neppe noen-sinne er freden blitt brutt så brutalt og overraskende. Enkelte hadde nok hatt mer enn en anelse om hva som kunne komme. Men folket selv — og dessverre de fleste av dets ledere — var totalt uten gehor for tidens egentlige tale.

Tyske fly over takene

Den 9. april om morgenen befant jeg meg på Slendal, hvor vår hærledelse hadde tatt midlertidig opphold. Jeg var i køen av de biler som skulle være med å transportere hovedkvarteret opp i landet. Tyske fly seg uopphørlig inn over husakene, svarte, ekle, overraskende spylur. Fra norske maskinvepnerposten ble det utanselig, men helt virkningsløst, skutt på transportvognene. Midt i dette pandemium gikk barna til skolen, med ransel på ryggen som på en ganske almindelig dag. Midt forundret stirret de på det som foregikk over deres hoder, helt uten forståelse av alvoret og faren. Barnas gang til skolen den dagen, og skoleklokkens som ringte midt i geværknirringen og flyduren, er for meg det mest patriotiske minne om hin overraskelses morgen. Slike enkle minner har vel de fleste, minner om en uskyldighetstilstand som selv ikke bomber og granater greide å sprengte i stykker.

Men fra det øyeblikk det ble klart for folk flest hva tyskernes egentlige hensikter var, begynte det å skje ting av avgjørende betydning i menneskenes sinn hele landet over. En indre forbitret høringsprosess ble satt i gang. Det var dette som på lang sikt avgjorde krigen for oss. Ikke våre våpen, hvor ureffektive de enn ble brukt, men hjertenes spontane reising var det som gjorde utslaget.

Det svar den enkelte gav på tyskernes invasjon og brutale overgrep, var dette enkle, fyndige: «Det er ikke med på dette

apokalyptiske begivenheter, ikke lurt: til det som i umensket forstand kunne kalles fornuftens rost. Det var en umåtelig selar at det store folk ikke i farens stund lot seg forleide til å bruke sin fornuft, ikke ville lytte til alle de plausible argumenter som førtes i marken for stillingens haploshet.

En lørepeng

Saken var jo den enkle at vår stilling var haplos så snart man begynte å resonnerer over den. Ingen som hadde «fornuftens» fide bruk i krigens første stadier, ville ha lørbet oss en chance i kampen. Allikevel selet vi til sist, på tross av alle argumenter, på tros, av all overmakt. Heri ligger en lørepeng for alle tider: Vi har aldri rett til å si at motstand ikke nytter, selv ikke når det ser helt haplost ut. De som ene og alene fører den sakalte fornufts tale i kritiske stunder, er falske profeter, for de vet ikke til bunns hva de talar om. Avdøingenes styrke, forrådens mengde, kansenenes kraft — alt dette kan beregnes og måles. Det er i grunnen den minste kunst. Men ingen har, ingen kan ha, oversikt over det indre potenssiell i et folk i nodens time.

I enhver krise vil det være nok av skriftlære som står frem med sine argumenter. Det store, ahmindelige folkeliiv har som religion sine «teologer». Det er av vesentlig betydning at man ikke lar seg forleide av deres tale. Et folk som skal leve, må i nodens stund ha evne til å «kutte teologene ut» og ta benveien til Vårherre.

Vi er ved et tragisk dødsfall hrilig blitt minnet om et skoleeksempel på dette. Noen uker etter den 9. april, etter Dunkerque — så Winston Churchill, var å hundres største folketaler, til de britiske folk i en time da alt så heit haplost ut: «Vi skal aldri svikte eller svike, vi skal fortsette til siste slutt. Vi skal slåss i Frankrike, og vi skal slåss på havene, vi skal slåss, med voksende styrke, i luften. Vi skal forsvare vår ør for en hvilken som helst pris, vi skal slåss på strendene, vi skal slåss på kalene, vi skal slåss på markene og på gatene, vi skal slåss i bergene. Vi skal aldri gi oss.»

Det er en stor gave for et folk å ha en leder av dette kaliber i nodens stund. Vi hadde selv i 1940 den lykke å ha en konger som meget snart ble et opphøret symbol på vår vilje og evne til kompromissløse motstand. Men viktignere var det tross alt at hver enkelt kunne gjøre Churchills siste setning til sin, i sitt vesens innerste: «Vi skal aldri gi oss.»

Hjertefronten holdt

Som en løpellid begynte denne setning å gå fra mann til mann alt i de første dager etter den 9. april. Den enkelte tok saken i sin egen hand, og dermed ansvaret på seg. Den politiske fronten brot forholdsvis fort sammen, og jeg må tilføye, på en lite trosterik måte, at den hjertefronten holdt. Det tok ikke tid for den bredde å samordne sine krefter. Men det var ingen

1075397

